VYSOKOŠKOLSKÉ VZDĚLÁNÍ JAKO NÁKLADY OBĚTOVANÉ PŘÍLEŽITOSTI

TERTIARY EDUCATION AS AN OPPORTUNITY COST

Peter Marinič[1]

[1] Katedra fyziky, chemie a odborného vzdělávání, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Pro dosažení vysokoškolského vzdělání, zejména v prezenční formě studia, je potřeba se vzdát možnosti vydělávat na plný úvazek. Je tedy nutné přijmout náklady obětované příležitosti. Ty jsou na druhou stranu kompenzovány vyšším výdělkem vysokoškolsky vzdělaných zaměstnanců. Návratnost vysokoškolského vzdělání se značně liší v jednotlivých státech EU a vykazuje korelaci se vzdělanostní strukturou i mzdovou úrovní. Jaká je tedy návratnost vysokoškolského vzdělání, a co na základě dat ještě identifikovat jako podstatný faktor, je obsahem předloženého textu.

Klíčová slova: *vysokoškolské vzdělání, průměrná mzda, náklady obětované příležitosti, míra návratnosti*

Abstract

In order to achieve tertiary education, especially in the full-time form of study, it is necessary to give up earning as full-time employee. It is therefore necessary to accept the opportunity cost approach. These, on the other hand, are offset by higher earnings by university-educated employees. The return on tertiary education varies considerably from one EU country to another and correlates with both the educational structure and the wage level. The text describes the return on tertiary education and what else can be identified as significant factors, based on data.

Keywords: *tertiary education, average salary, opportunity costs, rate of return*

1 Úvod

Vysokoškolské vzdělání je spojováno s rozšiřováním vědomostí, kritického myšlení a dalších oblastí, a to i ve smyslu rozvoje klíčových dovedností. Zvyšuje

sociální status jedince a v závislosti od zvoleného zaměření vysokoškolského vzdělání (lékaři, právníci…) umožňuje uplatnění ve zvoleném oboru. Přístup k vysokoškolskému vzdělání tak lze přirovnat k jakému si chrámu, výtahu nebo pojišťovně, jak se pohled na tuto instituci vyvíjel v čase (Liessmann, 2008). V této souvislosti se vyskytuje i pojetí vysokoškolského vzdělání prostřednictvím vývojových stadií kdy je toto vzdělávání pojímáno jako elitní, masové a univerzální (Thow, 1973).

2 Teorie

S narůstajícím podílem vysokoškolsky vzdělaných lidí dochází k rozvoji vzdělanostní společnosti, znalostní ekonomiky, intenzitě inovací, transformaci struktury ekonomiky ve směru posilování sektoru služeb a produkci statků s vysokou přidanou hodnotou, co vede k dlouhodobě udržitelnému ekonomickému růstu, za současného rozvoje demokratické, solidární a ekologicky uvědomělé společnosti. Kritika rovněž směřuje k nezájmu o manuální dovednosti a řemesla. Rovněž v souvislosti s Industry 4.0 jsou potřeba specificky zaměření a vzdělaní pracovníci, kteří ale potřebují spíš odborné vzdělání (Marinič & Zathurecký, 2019; Pecina & Sládek, 2017).

Celý výše nastíněný koncept je potřeba ještě doplnit o čistě ekonomickou rovinu hodnocení efektivity vysokoškolské vzdělání. Jestvuje více přístupu k hodnocení ekonomické efektivity vysokoškolského vzdělání, které berou v potaz různé spektrum proměnných, mezi kterými jsou ušlá mzda v průběhu vysokoškolského vzdělání, platba školného, snížení míry rizika nezaměstnanosti, vyšší penze v důsledku lepšího platového uplatnění v průběhu ekonomicky aktivního života a další faktory (Boarini & Strauss, 2010; OECD, 2008, 2012).

3 Metodologie výzkumu

Využité jsou data o průměrné mzdě zaměstnanců podle dosaženého vzdělání ve vybraných zemích EU (Eurostat, 2021). Za předpokladu, že se jedinec rozhodne po ukončení středoškolského vzdělávání pokračovat ve vysokoškolském vzdělávání, a to zejména v prezenční formě, omezující (až bránící) současně vykonávat placené zaměstnání, představuje příjem z takového zaměstnání náklad obětované příležitosti. Jeho výše je určena dobou vysokoškolského

studia (standardně 5 let) a průměrnou mzdou zaměstnance se středoškolským vzděláním. Jelikož zaměstnanec s vysokoškolským vzděláním vydělává víc, lze tento rozdíl považovat za výnos z realizace vysokoškolského vzdělání. Náklady obětované příležitosti v souvislosti s vysokoškolským studiem tak lze vztáhnout k výnosu z vysokoškolského studia a určit jak dobu návratnosti, tak míru návratnosti v procentech.

4 Výsledky

Výsledky naznačují, že náklady obětované příležitosti se značně liší j jednotlivých zemích EU. Jejich doba návratnosti se v roce 2020 pohybuje v rozmezí 6,03 let až 41,22 let, při míře návratnosti 2 % až 17 %.

Tabulka 5
Náklady obětované příležitosti vysokoškolského vzdělání a jeho návratnost [5]

	ISCED 3-4	ISCED 5-8	Wage Difference	Opportunity Costs	Payback Period	Rate of Return
European Union 27 (from 2020)	17 980	26 247	8 267	89 900	10,87	9%
Euro area 19 (from 2015)	21 395	28 846	7 451	106 975	14,36	7%
Luxembourg	40 409	52 126	11 717	202 045	17,24	6%
Denmark	31 944	39 344	7 400	159 720	21,58	5%
Ireland	27 778	35 107	7 329	138 890	18,95	5%
Finland	25 477	34 790	9 313	127 385	13,68	7%
Austria	27 663	33 988	6 325	138 315	21,87	5%
France	24 077	33 185	9 108	120 385	13,22	8%
Netherlands	25 002	32 831	7 829	125 010	15,97	6%
Sweden	29 063	32 588	3 525	145 315	41,22	2%
Belgium	24 123	31 726	7 603	120 615	15,86	6%
Germany	23 319	31 077	7 758	116 595	15,03	7%
Italy	20 602	28 523	7 921	103 010	13,00	8%
Malta	18 088	24 827	6 739	90 440	13,42	7%
Cyprus	16 624	23 424	6 800	83 120	12,22	8%
Spain	16 638	23 314	6 676	83 190	12,46	8%
Slovenia	13 239	18 053	4 814	66 195	13,75	7%
Portugal	11 664	17 470	5 806	58 320	10,04	10%
Estonia	10 526	14 233	3 707	52 630	14,20	7%
Czechia	9 735	12 964	3 229	48 675	15,07	7%
Greece	8 724	12 560	3 836	43 620	11,37	9%
Latvia	7 554	12 236	4 682	37 770	8,07	12%
Lithuania	7 216	11 755	4 539	36 080	7,95	13%
Croatia	7 285	10 619	3 334	36 425	10,93	9%
Poland	6 761	10 082	3 321	33 805	10,18	10%
Slovakia	8 064	9 359	1 295	40 320	31,14	3%
Hungary	6 132	8 328	2 196	30 660	13,96	7%
Bulgaria	4 385	7 600	3 215	21 925	6,82	15%
Romania	3 897	7 126	3 229	19 485	6,03	17%

Mezi předpokládané faktory ovlivňující návratnost vysokoškolského vzdělání lze zařadit vzdělanostní strukturu v jednotlivých státech, kdy vysoký podíl

vysokoškolsky vzdělaných obyvatel může vést k relativní stagnaci mezd vysokoškolsky vzdělaných zaměstnanců, a současně nízký podíl středoškolsky vzdělaných zaměstnanců, zejména manuálně zručných s odborným vzděláním, vytváří nedostatek kvalifikované pracovní síly a relativně zvyšuje jejich průměrné výdělky.

5 Závěry a diskuse

Ukazuje se, že vzdělanostní struktura populace země a výše průměrných výdělku zaměstnanců podle dosaženého vzdělání jsou propojeny a výrazně ovlivňují posuzování výnosnosti vysokoškolského vzdělání, jak již bylo v jiných výzkumech identifikováno (Krajnakova, Pilinkiene & Bulko, 2020; Mysíková & Večerník, 2018).

Mezi potenciálními faktory ovlivňující ekonomickou výnosnost lze označit rovněž obor vzdělávání, kdy výše výdělku, a tedy i výnosnost vysokoškolského vzdělání závislí od předcházející volby oboru středoškolského vzdělání a volby oboru samotného vysokoškolského vzdělání. K obdobnému závěru docházejí i jiní výzkumníci (Beblavý, Lehoueller & Maselli, 2015). Projevuje se to v preferencích humanitních oborů na úkor přírodovědných, nebo technických oborů, a obavami s nástupu Industry 4.0 v diskusích v České republice. Potenciální diskriminace na základě pohlaví, projevující se rozdílem ve mzdách mužů a žen posuzovaných na základě různých kritérií, rovněž ovlivňuje posuzování výnosnosti vysokoškolského vzdělávání (Marinič & Straková, 2020).

6 Literatura

Beblavý, M.; Lehouelleur, S. & Maselli, I. (2015). *How returns from tertiary education differ by field of study.* CEPS Working Document No. 411.

Boarini, R. & Strauss, H. (2010). "What is the private return to tertiary education?: New evidence from 21 OECD countries", *OECD Journal: Economic Studies*, Vol. 2010/1.

Eurostat. (2021). EU-SILC Survey. Statistical code: ilc-di08.

Krajnakova, E., Pilinkiene, V. & Bulko, P. (2020). Determinants of Economic Development and Employability of Higher Education Institutions Graduates. In *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*, *31*(2).

Liessmann, K. P. (2008). *Teorie nevzdělanosti. Omyly společnosti vědění.* [Theory of Non-education. Mistakes of the Knowledge Society].

Marinič, P. & Straková, N. (2020). Mzdová diskriminace žen a Gender Pay Gap [Wage Discrimination of Women and Gander Pay Gap]. In *MMK2020 – Mezinárodní Masarykova konference pro doktorandy a mladé vědecké pracovníky.*

Mysíková, M. & Večerník, J. (2018). Returns to Tertiary Education in Western and Eastern Europe. In *Prague Economic Papers.* DOI: 10.18267/j.pep.686

OECD. (2008). *Tertiary education for the knowledge society* – Volume 1.

OECD. (2012). *Education Indicators in Focus: What are the returns on higher education for individuals and countries?*

Pecina, P. & Sládek, P. (2017). Fourth Industrial Revolution and Technical Education. In L. Gómez Chova, A. López Martínez, I. Candel Torres. *11th International Technology, Education and Development Conference.* doi:10.21125/inted.2017.0621.

Trow, M. (1973). *Problems in the Transition From Elite to Mass Higher Education.* Carnegie Commission on Higher Education.

Záthurecký, V. & Marinič, P. (2019). Industry 4.0 – Analysis of the economic development in the chosen European countries. In *6th SWS International Scientific Conference on Social Sciences 2019.* doi:10.5593/SWS.ISCSS.2019.2/S05.073.